

Däverluren

MEDLEMSSKRIFT FÖR VÄRMLANDS HEMBYGDSFÖRBUND Nr 3/2012

NUMMER 3, 2012

ANSVARIG UTGIVARE

Karl-Axel Branzell

054-21 82 59

REDAKTIONSGRUPP

Berit Juhl

0560-10854

berit.juhl@tyfonmail.se

Peter Olausson

0533-310 24

lassevander@hotmail.com

GRAFISK FORM

KM IDÉ/Kjell Sundström

0565-303 20

kjell@km-ide.se

FOTOGRAF

Anges när denne är känd

PRENUMERATION

Helår 100 kr

ANNONSPRISER

1/1 sida 1 500 kr

1/2 sida 750 kr

1/4 sida 380 kr

1/8 sida 190 kr

Färdiga annonser skickas i pdf-format till:

kjell@km-ide.se

PLANERADE UTGIVNINGSDATUM 2012

Nr 4: 14 december

MANUSSTOPP

Nr 4: 2 november

TRYCK

RAMSTRÖMS TRYCKERI AB SUNNE

FRAMSIDAN

Alla dessa spelmän. Sven Ljungberg och William Olsson avlöste varann på hembygdsgården i Mangskog.

Foto: Karin Melén-Börjars

INNEHÅLL

3 Ordföranden har ordet

Karl-Axel Branzell

4 Festligheter i Filipstad

Bengt Stjernlöf

5 Sommarfest i Ljusnäs

Suzanne Palmquist

6 Invigning av LEADER-projektet i Järnskog

Kermit Myrvold

7 Sommarfest med traditioner i Östra Fågelvik

Lena Fries

8 Alla Dessa Spelmän

Alf Börjars

10-11 Info från förbundet

Redaktionen

12 Sahlströmsgårdens Dag 2012

Bengt Johansson och Håkan Larsson

14 När man skickade vykort i stället för SMS

Marie Söhrman

15 Kyrkogårdsvandringar i Väse och Stavnäs

Peter Olausson

16 Kafferep som lotterivinst

Marie Söhrman

18 National Geographic i Börsta

Lena Persson-Sterner

19 En drukkingsolycka år 1775

Elisabeth Thorsell

20 Kurs i förtäring på Kollsberg

Berit Juhl

William Olsson med sitt enradiga durspel. Läs mer om Alla Dessa Spelmän på sid. 8. Foto: Karin Melén-Börjars.

Manusstopp för nummer 4, 2012 är 2 novemberi. Skicka manus och bilder till kjell@km-ide.se

Ordföranden har ordet

Jag sitter hos Maria på kansliet i Brunskog. Sommaren har förflutit och för min del har det varit en upplevelse att få vara med på de många jubileer och invigningar som har arrangerats av hembygdsföreningarna i vårt Värmland.

För snart ett år sedan kom frågan om ordförandeskapet i Värmlands Hembygdsförbund upp och lovade jag ställa upp ytterligare ett år under förutsättning att några av styrelseledamöterna hjälpte mej.

Så har skett och jag är tacksam. Nu är det emellertid dags att sätta ned foten. Många är tveksamma till att komma efter mig eftersom de tycker att det är ett för stort arbete, men jag har haft roligt. Kanske bör arbetet fördelas på flera händer vilket också skulle underlätta sökandet efter en efterträdare.

Jag ser nu fram emot det närmaste halvåret med de många projekten vi har på gång och ett förtätat samarbete mellan hembygdsföreningarna och framför allt turistnäringen.

Till sist vill jag framföra ett varmt tack till Eva Eriksson, vår avgående landshövding som slutar sin tjänst den sista september. Hon har varit en aktiv och engagerad landshövding.

Brunskog den 22 augusti 2012
Karl-Axel Branzel

POST- och BESÖKSADRESS
Värmlands Hembygdsförbund
Skutboudden
671 94 BRUNSKOG

Kansliets telefontider:
Måndag–fredag 10.00–12.00
tel. 0570-522 09
fax. 0570-523 88
Karl-Axel Branzell 070-330 01 56
kansliet@hembygdvarmland.se
www.hembygdvarmland.se
PlusGiro 512602-4
Bankgiro 5666-5516
Org. nr. 873200-7706

Alla är välkomna!

Redaktionsgruppen tar med varm hand emot artiklar och bilder för publicering i Näverluren. Kanske har det hänt något speciellt i just din förening. Skriv gärna om detta och skicka till oss.

Skriv i Word, bilderna skickas separat och ange fotografens namn samt en bildtext. Tyvärr har vi ingen möjlighet att ta emot handskrivna manus. Däremot kan vi skanna in vanliga foton.

Hälsningar
Redaktionsgruppen

Festligheter i Filipstad

Text och bild Bengt Stjernlöf

När Järnets Dag hölls vid Storbroyttan i Filipstad den 11 juli firades samtidigt Filipstads Bergslags Hembygdsförening sitt 90-årsjubileum och Värmlands industriminnesförening sitt 40-årsjubileum. Dessutom invigdes det restaurerade vattenhjulet till slaggstampen.

En stor åhörarskara välkomnades av hembygdsföreningens ordförande Bengt Olof Löf. Ordet överlämnades till Torbjörn Parling, ordförande i Filipstads kommuns utbildningsnämnd, som tackade "Järngänget" för insatsen vid byggandet av stampen. Han framhöll även jubilarernas historia och överlämnade gåvor som mottogs av Bengt Olof Löf och Industriminnesföreningens ordförande Björn Sandborgh.

VÄRMLANDS HEMBYGDSFÖRBUNDS ordförande Karl Axel Branzell talade om Filipstads hembygdsförenings historik, vikten av att hålla järnhanteringens historia levande och överlämnade en gåva till Hembygdsföreningen att användas vid ungdomsarbetet.

BENGT STJERNLÖF, ordförande i föreningen Järnets väg, berättade om forna tiders transporter, Industriminnesföreningens sekreterare Mattias Libeck om föreningens historia. Därefter var det dags för invigning av vattenhjulet. På uppmaning av Björn Sandborgh släppte Mattias Libeck på vattnet och hjulet började rotera för första gången vid Storbroyttan efter ett sekel.

SILL OCH POTATIS serverades på logen av hembygdsföreningens personal under ledning av Hans Lundberg. På logen kunde man också se en fotoutställning om järnhanteringen i östra Värmland som tagits fram av Roy Palm. 🐦

I förgrunden det nytillverkade vattenhjulet.

Sommarfest i Ljusnäs

Text och bild Suzanne Palmquist

Norra Ny hembygdsförening kunde i år hålla sin sommarfest i solsken. Ja, en rejäl skur kom det förstås under dagen, men vad annat var att vänta denna sommar. Första söndagen i augusti hålls sommarfesten på Valborgsgården och där kan besökarna ta del av de fasta utställningarna i textil- och fotomuseerna, Valborgsgården samt lite extra som ändras varje år. I år fanns Ove Lundströms samling av äldre motorsågar, Margareta Persson med flera visade kökets textilier, som grytlappar, paradhanddukar och förkläden, många vackert broderade. Inga Norén ställde ut sina målningar i akvarell och akryl och Anna-Lisa Hedlund sålde sina trasmattor och löpare. Dessutom fanns tombola med fina vinster och hembakt bröd till försäljning. För den som blev lite sugen fanns korv, hembakt bröd, sillknyten, kaffe med dopp och annat smått och gott. För underhållningen svarade de begåvade systrarna Susanna och Sofia Jönsson från Segenäs. De sjöng mycket fint till eget ackompanjement och lyckades till och med överrösta regnskuren. Drygt 70 personer besökte årets sommarfest, vilket var fler än i följande.

NÄSTA BEGIVENHET är det traditionella pannkakskalaset som äger rum i älgjaksveckan, närmare bestämt på kvällen fredag den 12 oktober. Då blir det rårakor för hela slanten! Lördag den 8 december blir det julmarknad med försäljning av det mesta som hör julen till, som exempelvis hemlagade kött- och potatiskorvar, kransar och bröd. Välkommen till Valborgsgården i Ljusnäs! 🐾

Delar av textilutställningen som visar att även enkla bruksföremål ofta var vackert och omsorgsfullt arbetade.

Systrarna Sofia och Susanna Jönsson sjöng vacker stämsång för en entusiastisk publik..

Invigning av LEADER-projektet i Järnskog

Text och bild Kermit Myrvold

Söndagen den 3 juni var dagen kommen när LEADER-projektet kunde invigas. En stor skara intresserade hade samlats. Solen sken från en klarblå himmel, och på pricken klockan tretton klämde sexteten ur Kils Paradmusikkår i med en sprudlande marsch, samtidigt som Hemvärnets högvakt marscherade in på plan och framförde hälsning med fanan. Högvaktens exercis med vältränade pojkar med vita damasker gjorde sig bra inför det annalkande tåget. Så följde själva invigningsceremonin som förrättades av Edas kommunchef general Peter Wretman. Tre slag på räls med rallarslägga, och med gnissel och pipande, därefter tre slag och ångan släpptes så det rök om vagnen. Därefter tre slag på rälsen och sedan följde en maffig skottsalsa från Ak-4:or, så var LEADER-projektet **Utökning av museet Beredskapsåra** invigt.

FRÅN VÄRMLANDS HEMBYGDSFÖRBUND talade Karl-Axel Branzell, och från kulturnämnden i Eda Morgan Danielsson. Bengt Ivarsson från föreningen Skansen Hultet och från Eda Glasmuseum framförde också herr Tideman hälsningar.

Hemvärnets högvakt.

HEMVÄRNET SERVERADE ÄRTSOPPA från kokvagn. Alla som varit engagerade i projektet serverades i serveringslokalen där ytterligare tal hölls bl. a. av Majoren i norska försvaret Åge Auli, han var under kriget ofta i Järnskog eftersom han var en av cheferna i Hjemmefronten, samt Oddvar Gustavsen som var engagerad i polititroppene och hade sin utbildning i Sverige. Därefter kunde hemvärnsbaracken som blivit ombyggd till järnvägsstation samt trupptransportvagnen beskådas. Baracken är inredd som ett bygdemuseum där föreningar i bygden presenteras med en avdelning som utgör bibliotek.

EN DEL AV BARACKEN består av filmsal med 40-talsinredning där man kan se filmer från 1940-talet samt *Hembygdsfilmen* som är inspelad i Järnskog 1954. Trupptransportvagnen kommer från Gävle Järnvägsmuseum och är nu den enda kvarvarande i Sverige, övrig är skrotade. Vagnen rymmer 40 man eller 8 hästar. Tågen med trupptransportvagnar var ofta i Järnskog och lämnade eller hämtade militärer. 🐾

Invigningsceremonin förrättades av Edas kommunchef, general Peter Wretman.

Sommarfest med traditioner i Östra Fågelvik

Text och bild Lena Fries

Första söndagen i augusti är sedan många år tillbaka vikt för sommarfest i Östra Fågelvik. Festplats är hembygdsföreningens egen gård, Kälktorpet. Hundratalet gäster såg ut att trivas gott i det solsken som rådde under festtimmarna trots att regntunga skyar hade hotat. Under festen kunde man lära sig mer om gamla tiders redskap och verktyg. Många var dem som deltog i den tipstävling som Aage Carlsson och Bengt Lagerberg förberett, där kunskaperna sattes på hårda prov. Här skulle man pricka in tio rätta svar och det gällde att känna till hur man fick bort vattnet ur smöret som man kärnat, hur en kosax såg ut och att det var en trokard man använde för att punktera en gasfylld komage (våmmen). Runar Andersson avgick med segern, när han prickade in åtta rätt och belönades med en hembakad sockerkaka.

STORT INTRESSE RÖNTE den tändkulemotor som Gunnar Rudolfsson från Vångstorp lyckades få i gång, när han skulle visa hur man förr i tiden hyvlade takspån av gran på hyveln som är en av de äldsta rariteterna i hembygdsföreningens samlingar. Man kunde också strosa runt bland föremål som genom åren skänkts till hembygdsföreningen, bland annat en förnämligt exponerad utställning om textilier från förr som Harriet Magnusson höll i. Här hängde klänningar och förkläden utomhus fritt fladdrande för vinden. Ett annat populärt inslag i sommarfesten var den fotoutställning om livet i Östra Fågelvik som gruppen "förr i tia" beredvilligt hade monterat upp.

MUSIKGRUPPEN VI från Deje som består av Nisse Borg, Tord Sjöman och Håkan Engmalm spelade och sjöng välkända melodier som fick många att tralla med och minnas.

UTAN ATT RANGORDNA övriga aktiviteters dragningskraft, kan man konstatera att det utlovade fiket med hembakt bröd fick en strykande åtgång. Kaffeborden dignade av hembakta bullar, mjuka kakor och småkakor; allt bakat av medlemmar i hembygdsföreningen. En och annan gäst sågs smyga fram till kakbuffén mer än en gång. Till festen hör dragning av vinnare på det sommarlotteri som Ing-Marie Haraldsson organiserat; 2 000 lotter hade sålts i bygden. Vinnarna har meddelats och kungjorts på anslagstavlan på Konsum i Skattkärr.

DET VAR EN NÖJD ORDFÖRANDE, Kaj Röhs, som avslutade festen och passade på att berätta att **Öppet Hus** på Kälktorpet och Kommendantbostället under juli hade varit lyckade: "Vi överrumplades av antalet besökare, till och med väffelsmeten tog slut och fick kompletteras i all hast!" 🍪

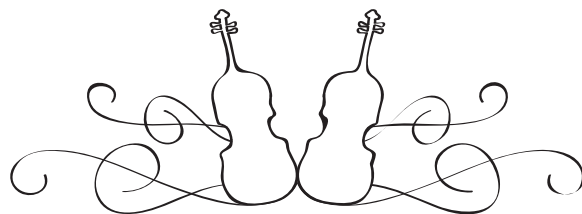
Gunnar Rudolfsson anländer med "Grälle" och Seffle-motor.

Förberedelser för start av Seffle-motorn.

Vi från Deje. Tord Sjöman, Nisse Borg och Håkan Engmalm.

ALLA DESSA SPELMÄN

– projektet som för ut gamla låtar på hembygdsgårdarna

Alf Börjars

Nu är lekvattenslåtarna på plats på hembygdsgårdarna Karmenkynna, Ritamäki och Kvarntorp.

Lördagen den 30 juni anordnade hembygdsföreningen en spelmansafton i Karmenkynna där Claes Hallgren och jag spelade låtar och berättade om Børk-Julius Nilsson, bröderna Olof och Lars Henriksson på Kvarntorp, Jan på Kösstorp m fl. Svenskstugan i Karmenkynna var fullsatt och det blev precis så lyckat som Claes och jag hade hoppats.

Lekvattensborna är medvetna och stolta över sin finnkultur och deras rökstugor är mycket välbevarade och välbesökta. I tillägg till motti och fläsk kan nu besökande få möjlighet att lyssna till den musik som tillhört vardag och fest i denna miljö. I de tre hembygdsgårdarna finns nu en nyinspelad CD-skiva med 23 låtar som upptecknades för snart 100 år sedan. Dessutom finns en större affisch och informationsbroschyrer om den lokala spelmanstraditionen.

Under denna afton kände vi att spelmanstraditionen trots allt inte var så avlägsen. Efteråt när vi pratade med folk kom det fram en man och sa:

– Børk-Julius, dä va min morfar!

En annan sa så här:

– Ne spelt en vals ätter Karl Berg, dä ä far min dä! Då kunde jag berätta att jag skjutsade Olle på Halla till Republikken Kekkåsen i början av 70-talet. Där träffade

jag Karl Berg (f. 1905, se *SvL* nr 42) och jag kom ihåg att han var skicklig på att kompa till Olles låtar. Olle på Halla i Rådom [Olof Johansson] är för övrigt den förebild som både Claes och jag haft allt sedan vi fick upp intresse för låtspel. Olle var en av de sista som hade låtar mer direkt efter de gamla spelmännen. Han hade också träffat Børk-Julius och hans son Oskar Nilsson och spelat med dem.

Spelmansafton med Oskar Andersson-låtar i Mangskogs hembygdsgård

Söndagen den 8 juli blev en högtidsstund med dragspelslåtar efter Oskar Andersson. William Olsson och Sven Ljungberg spelade en- och tvåradiga låtar så det stod härliga till. Spelmansaftonen var ett led i Alla dessa spelmän och en cd kommer senare att produceras så att hembygdsgårdarna kan visa att Oskars musik lever vidare och är en inspiration för yngre traditionsmedvetna musiker.

Både i Karmenkynna och Mangskog blev det trevligt ”efterspel” med spelmän på olika instrument.

Fortsättning följer

Lekvattnet är nu klart och Mangskog är påbörjat. Linnea Börjars som har drivit projektet fortsätter nu att söka medel för en fortsättning. Målet är att man kan täcka upp Värmland med de områden som har stark spelmanstradition och där det finns välbesökta hembygdsgårdar. 🐾

Helge Balkåsen spelar munspel. Foto: Stigerik Börjars

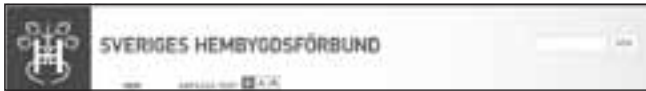
Claes Hallgren berättade om spelmannen Olle på Halla, Rådom
Foto: Stigerik Börjars.

Linnea Börjars, projektledare för Alla Dessa Spelmän, här fotograferad på Kvarntorp av Anna Elmqvist.

Värmlands hembygdsförbund
Skutboudden
671 94 Brunskog

Kansliets telefontider:
Måndag–fredag 10.00–12.00
tel. 0570-522 09
fax. 0570-523 88
Karl-Axel Branzell 070-330 01 56
kansliet@hembygdvarmland.se
www.hembygdvarmland.se

Nya Hembygdsportalen

Kjell Sundström

Försommarens infoträffar för nya Hembygdsportalen är nu överstökade. Intresset från deltagande föreningar var stort. Med lite träning kommer säkert skapandet av egna hemsidor att lyckas för föreningarna, även om det vid första anblicken kan tyckas svårt. Men ge inte upp! Ju mer man håller på ju mer kommer man in i tekniken. De problem vi upptäckte när vi gjorde hemsidorna i portalen har webbredaktören åtgärdat (tex. att byta bakgrundfärg på boxar).

På träffarna upptäckte vi att det är av stor vikt att man har en bra uppkoppling mot Internet. En del mobila anslutningar funkar inte speciellt bra om mottagningen är för dålig. Det kan då vara rätt frustrerande när man skall skapa en hemsida och anslutningen är lika seg som "en lus på en tjärad näver". I lokalen som vi lånade i Ulfsby fanns en fast ADSL-uppkoppling och där fungerade anslutningen perfekt.

Att Hembygdsportalen går segt har säkert många upptäckt. Det räcker med att surfa in på Sveriges Hembygdsförbunds hemsida (www.hembygd.se) och börja klicka på länkarna så märker man att det tar en del tid innan en ny sida kommer upp.

Deltagande föreningar har varit: Frykeruds hembygdsförening, Alsters sockens hembygdsförening, Grava Hembygdsförening, Älgå hembygdsförening, Eda sockens hembygdsförening, Sunne hembygdsförening, Fornminnesföreningen Nordmarksstugan, Bjurtjärns hembygdsförening och Karlskoga Bergslags hembygdsförening.

Om din förening är ansluten till Sveriges Hembygdsförbund

Lunchrast vid sockenstugan i Bjurtjärn. Fr. v: Lucinda Håkansson, Kerstin Ståhl, Pentti Ståhl, Håkan Karlsson, Eva Wallin och kursledaren Kaj Röhs. Foto: Kjell Sundström.

(SHF) kan ni utan extra kostnad bygga egna hemsidor i Hembygdsportalen.

Sveriges Hembygdsförbund tillhandahåller en tjänst som är enkel att använda. Man behöver inte ens öppna upp föreningens hemsida för att finnas med på kartan och använda aktivitetskalendern. Men självklart är det roligare om föreningen kan presentera sig med egen hemsida.

Föreningen får en enkel adress som www.hembygd.se/fo-rening. Direkt när sidan är sparad är den åtkomlig från Internet och blir sökbar med sökmotorer. Ni väljer själv vad sidan ska innehålla – presentation av aktiviteter, bilder från hembygden och kontaktuppgifter till styrelsen för att nämna några saker

Webbadress

Till och med den sista december 2012 finns den gamla Hembygdsportalen tillgänglig. Den finns nu på adressen old.hembygd.se

Skriv nytt avtal

Tänk på att även de föreningar som tidigare haft hemsidor på den gamla portalen måste skriva ett nytt avtal med Sveriges hembygdsförbund för att komma med på Nya Hembygdsportalen. Avtalet kan laddas hem från Värmlands hembygdsförbunds hemsida (www.hembygdvarmland.se), länk till avtalet finns en bit ned på första sidan där det står **LADDA HEM OCH SKRIV UT SHF:s avtal om hemsidesplats PDF 52 KB**. Avtalet är en 4-sidig pdf-fil som man skriver ut, fyller i och skickar till Sveriges hembygdsförbunds kansli.

Om du tycker detta verkar krångligt så kan du be Maria på kansliet i Brunskog (0570-522 09) att skriva ut avtalet och skicka det till dig med posten, så att du sedan kan fylla i det och skicka in det till Sveriges Hembygdsförbund.

Skicka avtalet till:
Sveriges Hembygdsförbund
Box 6167
102 33 Stockholm

ÖVERLISTA TJUVEN

Att fullständigt förhindra inbrottstjuven att ta sig in i byggnaden och ta för sig och förstöra föremål kan ses som en omöjlig uppgift, men det finns faktiskt exempel på då tjuvarna tack vare fönstergaller och förstärkningar på dörrar valt att ge upp inbrottsförsöket. Att förstärka lås på dörrar och fönster lönar sig alltså och ett bidrag till detta kan lämnas från Hembygdsförsäkringen genom kampanjen *Så skyddar vi kulturarvet*.

Ett inbrottslarm kopplat till larmcentral har också visat sig vara en effektiv åtgärd för att slippa inbrott. För investeringen får föreningen bidrag med 20% av kostnaden, men maximalt 5 000 kr per larmtyp. Det är ingen självrisk på inbrott när sådant larm är i bruk.

SÄKERHETS-RABATT

För skadeförebyggande åtgärder så som jordfelsbrytare, brand- och inbrottslarm, vattenlås, skydd under diskmaskin och utfört EIO-eltest kan föreningen få rabatt på försäkringspremien. Åtgärderna fylls i på en särskild blankett och ska vara försäkringskansliet till handa **senast sista oktober** för att rabatt ska kunna lämnas på försäkringen för 2013.

SE ÖVER FÖRSÄKRINGSBEHOVET

Kom ihåg att anmäla förändringar av byggnadsbestånd och värde av löseegendom till försäkringskansliet så att föreningen alltid har en aktuell och gällande försäkring.

Carolina Svensson & Anna Wernersson

Hembygdsförsäkringen

Östra Långgatan 30A, 43241 Varberg

0200-220055, hembygdsforsakringen@hembygd.se

Från SHF:s webbredaktör

- En efterlängtnad serverflytt skedde den 19 september, efter det ska vi inte behöva ha problem med långa svarstider.
- Jag kan nås på telefon (men mejla gärna) måndag–torsdag kl. 15.30–17.00 på telefonnummer 08-12 45 12 61. Om ditt ärende gäller något som jag behöver datorn till för att svara på (nytt lösenord, vad är det för fel på vår sida osv) är det enklare och bättre om ni mejlar.
- Vill påminna om att gamla hemsidan, old.hembygd.se, kommer att stängas ner sista december. Hämta därför den informationen ni behöver därifrån innan den försvinner.
- Vi börjar nu närma oss 800 inloggade föreningar – roligt, men vi kan bli fler!

Anna Tiles webbredaktör SHF

SVERIGES HEMBYGDSFÖRBUND

Bevara sockenindelningen

Uttalande vid SHF:s riksstämma 26 maj 2012

Uttalande vid Sveriges Hembygdsförbunds (SHF) riksstämma i Visby 2012, med anledning av regeringens planer på att göra genomgripande förändringar av den svenska folkbokföringen. Den svenska befolkningsstatistiken har sedan 1600-talet utgått från en genom tiderna i princip oförändrad indelning av landet i ett par tusen församlingar (tidigare socknar). Församlings- och sockenindelningen är levande i människors medvetande och har stor betydelse för lokal identitet och tillhörighet.

Den långa obrutna befolkningsstatistiken gör det möjligt att i historieforskning följa människor från vaggan till graven, till glädje för hundratusentals släkt- och bygdeforskare över hela Sverige. Denna befolkningsstatistik är väsentlig för planeringen av vår gemensamma framtid.

Årets hembygdsbok

Hembygdsföreningarna ger varje år ut omkring 500 böcker om lokalhistoria. Böckerna får sällan någon uppmärksamhet utanför den plats de skildrar men är alltid mycket lästa i bygden. Sveriges Hembygdsförbund har instiftat priset Årets Hembygdsbok för att ändra på det. Böckerna nomineras av de regionala hembygdsförbunden och i år är 14 böcker nominerade. Prisutdelningen sker på Bokmässan i Göteborg den 27–30 september.

Hembygdsrörelse och museer i samverkan

Sveriges Hembygdsförbund och Riksförbundet Sveriges museer fördjupar sitt samarbete. Organisationerna, som tillsammans företräder en övervägande del av alla föreningar och institutioner som arbetar med det svenska kulturarvet, har skrivit en avsiktsförklaring.

Tillsammans vill organisationerna

- främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas
- verka för att arbetet med kulturarvet stärks inom kulturpolitiken
- verka för goda relationer och ökad samverkan mellan ideellt engagerade och professionellt verksamma aktörer i kulturarvsarbetet.

Under de närmaste åren vill man särskilt utveckla samverkan inom tre områden; digitalisering, alla medborgares lika rätt till delaktighet i kulturlivet samt skyddet av kulturarvet.

Söndag 2 september arrangerades Sahlströmsgårdens Dag i Utterbyn, strax utanför Torsby. Kulturdagen anordnades för femte året i rad av Sahlströmsgårdens Vänner, som är en ideell förening med syfte är att värna, främja och utveckla kännedomen om Sahlströmsgården och dess kulturskatter.

Sahlströmsgårdens Dag 2012

Bengt Johansson och Håkan Larsson. Foto: KM IDÉ.

Dagens aktiviteter inleddes klockan 13 med invigning av den Natur- och kulturvandningsled som föreningen har arbetat med i tre års tid. Sture Andersson, som varit ansvarig ledare för byggnationen, inledde med att redovisa hela projektet. Föreningens ordförande, Bengt Johansson, tackade berörda markägare och brukare som gett sin tillåtelse till byggnationen, handläggare och beslutsfattare som gett goda råd och ekonomiskt bistånd och inte minst alla ideella krafter inom Sahlströmsgårdens Vänner som genomfört arbetet och skapat leden. Vandningsleden, som har skapats med EU-stöd via LEADER Växtlust, har som syfte att ge såväl ortsbor som tillfälliga besökare i bygden, möjlighet till en trivsamt promenad i vacker miljö. Utefter leden finns ett tjugotal tavlor uppsatta där vandraren kan läsa om olika naturtyper, speciella växter och kulturhistoriskt intressanta platser.

Den fyra kilometer långa Natur- och kulturvandningsleden i Utterbyn

invigdes av Torsbys kommunalråd Håkan Laack tillsammans med Ewa Ryhr Andersson, som är verksamhetsledare för LEADER Växtlust. De båda invigningstalarna tackade vänföreningen för ett väl genomfört arbete och betonade vikten av att sådana här satsningar görs.

Under hela dagen hade besökarna möjlighet att gå en tipspromenad utefter den korta delen av leden som är 1,6 km, och kl. 15 ledde biologen Bo Nilsson en guidad vandring.

Utställningar

Två utställningar hade vernissage på Sahlströmsgårdens Dag. I år är det 100 år sedan Föreningen Original-Träsnitt bildades – det nätverk som syftade till att öka kunskapen om träsnitt, stärka träsnittets ställning som konst, och bevaka träsnittskonstnärernas intressen. Anna Sahlström var en av de konstnärer som var med och bildade föreningen. Mellan 1912 och 1947 bidrog den starkt till att föra ut hennes och de övriga konstnärernas träsnitt i världen.

Margareta Wallin Wictorin och Kjell Hellström presenterade den första utställningen, om det moderna träsnittet med 42 utställare, alla verksamma i den svenska sektionen av internationella Xylon. Utställningslokalen Stalleriet rymde inte alla som ville lyssna på Margaretas och Kjells presentation, och därför skedde den utanför utställningslokalen, men det syntes verkligen i Margaretas inlevelse och uttrycksätt att det var något extra som väntade där inne.

Den andra utställningen handlade om Anna Sahlström och Föreningen Original-Träsnitt, som hon var med om att starta 1912. Bengt Sahlström och Margareta Wallin Wictorin presenterade utställningen, som visas på Höloftet. Ett trevligt inslag i presentationen var när Ragnhild Ejdevall och Håkan Larsson framförde visan *Mins du ej ...?* som Anna Sahlström illustrerat i *En ny Wis-Bok* utgiven av Föreningen Original-Träsnitt år 1915.

I samband med presentationen av den senare utställningen överlämnade Vänföreningen en speciell gåva till

Margareta Wallin Wictorin invigde utställningen.

Håkan Larsson guidade i huvudbyggnaden.

Träsnitt gjort av konstnären Anna Sahlström.

Föreningen Original-Träsnitt

Berlin Schwedische Original-Beizschneider

Stockholm

Sahlströmsgården. Bengt Sahlström tillfrågades om vad som gömde sig bakom ett staffli som var dolt av en duk. Bengt Sahlström svarade att han inte visste vad det var eller var det kommit ifrån. Det visste däremot frågeställaren, ordföranden i Sahlströmsgårdens Vänner, som avtäckte tavlan. Den visade sig vara Anna Sahlström, bindande en kärve i en rågåker. Bilden är en blyertsteckning, gjord av konstnären Håkan Sandmark från Skattkärr, efter ett gammalt foto som finns på Sahlströmsgården.

Sahlströmsgårdens Vänner har köpt bilden av konstnären för att vid detta tillfälle överlämna den till Sahlströmsgården, där den hör hem-

ma. Håkan hade även till bild och på fryksdalsmål skrivit en synnerligen passande dikt, som han läste upp. Det gick inte att ta miste på att det var en glatt överraskad, men mycket tacksam Bengt Sahlström som till slut tog till orda och framförde ett stort och hjärtligt tack till Sahlströmsgårdens Vänner för den storstilade gåvan.

Verksamheter på gården

Sahlströmsgården var öppen under hela eftermiddagen och besökarna gavs då möjlighet att ta del av de kulturtraditioner som har blivit gårdens signum. I Anna Sahlströms ateljé arbetade målarinnorna Elinor Henriksson och Turid Lövgvist. De visade och berättade om sin konst och besökarna fick även möjlighet till konstinköp.

I gårdens gamla huvudbyggnad skedde guidade visningar vid två tillfällen, med Annika Streich

och Håkan Larsson som ciceroner. Vid dessa visningar fick besökarna se Sahlströmsgårdens rika konstskatt och ta del av valda stycken ur gårdens unika brevsamling, samt lyssna till mustiga anekdoter.

Årsboken och medlemslotteriet

Sahlströmsgårdens Vänner ger årligen ut en årsbok som delas ut till föreningens närmare 800 medlemmar. Årets medlemsbok, som traditionsenligt utges på Sahlströmsgårdens Dag, handlar om konstnärinnan Anna Sahlström. Bengt Johansson, Bengt Sahlström, Björn Vilson, Margareta Wallin Wictorin och Håkan Larsson är artikelförfattare och Bengt Johansson svarar för redaktion.

Aktivitetdagen avslutades 16.30 med dragning i medlemslotteriet. Alla som betalt sin medlemsavgift senast under aktivitetdagen deltog i lotteriet med sitt medlemsnummer. Vinsterna i lotteriet utgjordes av konst- och konsthantverk till ett värde av 30 000 kronor. Sedan ett antal lyckliga medlemmar hade mottagit sina vinster kunde Sahlströmsgårdens Dag summeras som en välbesökt och trivsamt tillställning, i ett – för den här sommaren – ovanligt vackert väder. ☺

Interiör från Sahlströmsgården.

När man skickade vykort i stället för SMS

Marie Söhrman

EN KÄNSLA AV STILLA FRID och trygghet vilar över gamla vykort och bilder. Stugan där Mor bor är omgiven av en frukträdgård eller ett naturskönt landskap, svenska flaggan vajar i vinden. Förr dokumenterade man ofta genom att fotografera vid olika tillfällen och speciellt då vid högtider eller familjefirande av något slag. En bild säger mycket och väcker vår nyfikenhet att analysera vad bilderna berättar.

I TYSKLAND OCH FRANKRIKE tillverkade man på 1870-talet vykort och de första vykorterna kom till Sverige i början av 1890-talet. Till en början var korten enkla i utförandet, men snart blev det vackert tecknade kort, oftast med flera bilder från städernas sevärdheter som flätades ihop av blomstervinjetter. Dessa kort kallades *Grüss-Aus* eller på svenska *Hälsningar från* och betraktas idag som rariteter.

RIKTIG FART TOG INTRESSET när de fotografiska vyerna blev vanliga åren innan förra sekelskiftet. Några år senare härjade den s.k. "vykortssjukan" så

väl i Sverige som i andra länder. Folk skickade vykort till varandra i tid och otid och antalet postbefordrade vykort accelererade till oanade siffror. År 1901 skickades över 20 miljoner kort i Sverige och 1904 nådde intresset sin kulmen då 48,6 miljoner kort skickades.

OFTA SPARADES KORTEN i vackert utsmyckade album och motiven på korten var oftast topografiska vyer av gator, torg, byggnader, kyrkor och skolor. Många av dessa fotografier var handkolorerade. Mycket populära var även de tecknade jul- och påskkorterna som oftast var vackert färglagda. Men vykorterna användes även till att skildra händelser, t.ex. olyckor och bränder, och ofta fanns korten till försäljning redan dagen efter händelsen. På den tiden fanns inte TV, radio eller dagens sociala medier som kunde förmedla nyheter snabbt och fotografier förekom mycket sparsamt i dagstidningarna.

DET ÄR INTE BARA de gamla miljöerna som syns på korten. En fotograf

kan under sin livstid samla och dokumentera stadsmiljöer, bilar och kläder som förändrats. Bilderna visar trender inom en hel yrkeskår under flera generationer. De berättar också vad man under en viss tidsepok ansåg vara fint att visa upp.

MEDDELANDET PÅ KORTEN blir ytterligare ett kulturlager. Man skickade hälsningar om när man skulle anlända eller åka och meddelade ankomsttider och att man ville bli mött på någon särskild plats. Då var det utdelning av post tre gånger dagligen, så man hade verkligen möjlighet att snabbt få iväg ett meddelande, det som idag ersatts med SMS- eller e-postmeddelande. Hur skall vi i framtiden kunna spara den dokumentation som nu finns och vad berättar den om vår vardag? Gamla vykort är ett bra exempel på dokumentation om vår livshistoria. 🐦

Kyrkogårdsvandringar i Väse och Stavnäs

Peter Olausson. Foto Lisbeth Olausson.

Frågorna om våra kyrkogårdar som kulturhistoriska skattkammare fortsätter att engagera många. Kyrkogårdsförvaltningen i Karlstad har utkommit med en både vacker och intressant liten skrift med titeln *Personhistoria Östra Fågelvik och Väse kyrkogårdar*, som i kortformat introducerar allt det märkvärdiga, som ryms där. Den 23 juli genomfördes också en kyrkogårdsvandring i Väse, ledd av hembygdsforskaren Sigvard Boström tillsammans med tidigare kyrkvaktmästaren Vilmar Andersson och Hans Persson från Kyrkogårdsförvaltningen. Kyrkogården i det historiskt sett så folkrika Väse är stor och minner om mängder av människoöden – här finns säkert anledning att återkomma med fler turer, till andra delar av området.

Även i Stavnäs har en kyrkogårdsvandring genomförts – detta den 16 september. Efter gudstjänsten – ledd av kyrkoherde Anna Ekenbäck – berättade undertecknad om begravningssederna från 1700-talet och framåt. Stavnäs är en av de många kyrkor där utöver kyrkogården också själva kyrkan använts som begravningsrum för släkter och personer med större prestige i bygden än de flesta. Stavnäs har två sådana hållgravar bevarade inne i kyrkorummet, för släkterna Roos från Stömne och Loffman från Sölje. Den Loffmanska graven – anlagd ca 1740 – har den för en gravvård ovanliga informationen inhuggen om priset för graven. Den kostade 60 daler silvermynt att anlägga, vilket var en för sin tid hygglig summa. Enligt boken *Vad kostade det?* av Lars O Lagerqvist (Lund 2011) motsvarade det ca tre årslöner för en dräng (eller sex årslöner för en piga). Till Roosgraven, belägen på hedersplatsen framför själva altaret, hör ett utskuret epitafium på kyrkväggen ovanför sakristidörren och dessutom en karolinsk begravningsvärja.

Borttagen domarring

Kyrkogården i Stavnäs har som de flesta utvidgats i ett flertal etapper alltsedan 1700-talets senare hälft, i takt såväl med befolkningsökningen som med ändrade begravnings seder, vilka inneburit att systemet med fasta familjegravar etablerades. Då behövdes större utrymme. I Stavnäs gjorde man bl a det beklagliga misstaget att ta bort en domarring från järnåldern när en av utvidgningarna gjordes. Missgreppet är preskriberat – utvidgningen skedde omkring år 1900 – men inte glömt. Minnesmärket från forntiden hade väl prytt sin plats också idag, mitt bland de många gravvårdarna från 1900-talet.

Skifferstenar och gjutjärnskors

Som på många andra håll har man också i Stavnäs flyttat en del äldre gravvårdar från sina ursprungliga platser till särskilda utrymmen – här finns många sådana i anslutning till gravkapellet. Den äldsta av dessa minner om en kvinna Lena Larsdotter från hemmanet Stubberud, som dog 1789. Stenen är huggen av skiffer från det då nyanlagda stenbrottet i det närbelägna Glava. Skiffer kom sedan att bli ett populärt material när man skulle skaffa sig en gravsten över nära och kära i västra Värmland.

Under 1800-talet kom också gjutjärnskorsen. En av flera sådana i Stavnäs bär initialerna J B och A C K. Värmlands Hembygdsförbunds ordförande Karl Axel Branzell var en av de som var närvarande vid kyrkogårdsvandringen och kunde upplysa om att bokstäverna skulle uttydas Johan Branzell och Anna Charlotta Kjellin. Paret är förfäder till Karl-Axel. Johan Branzell var kyrkoherde i Stavnäs och dog 1833. 🐦

Kafferep som lotterivinst

Text och bild Marie Söhrman

Vinst i Sommarlotteriet

Så var det åter dags för årets vinnare i hembygdsföreningens Sommarlotteriet att få hämta ut sin vinst. Denna gång var det Ivan Andersson med familj som kom för att ha ett traditionellt kaffekalas i Norstastugan.

– Det passade bra då det varit flera födelsedagar nyligen och jag brukar själv bjuda till kafferep men nu slapp jag baka själv, sa Ivans fru Siv. Damerna i hembygdsföreningen hade bakat sju sorters kakor till det välfyllda kaffebordet.

– Vi brukar alltid baka Selma Lagerlöfs hallongrottor eftersom det är tradition här i Östra Ämtervik, men vi har också gassliner, chokladbröd, kokostoppar, finska pinnar, makalösa och schackrutor. Bullar hade man också och till sist kommer den praktfulla tårtan som kronan på verket. Borden var dukade med gammalt fint porslin på nystrukna dukar – allt för att återknyta till en utdöende tradition. Ett rejält kaffekalas förr började ofta tidigt på eftermiddagen och varade till långt ut på kvällen, så också detta, berättar Gunnel Lagerquist, ordföranden i Östra Ämterviks Hembygdsförening. Gunnel letade i hembygdsföreningens teatergarderob och där fanns kläder som Mona Borgström och Anna-Märtha Mölder använde vid serveringen. Det var svarta kläder med vita förkläden.

Fika, kafferep och kaffekalas historiskt sett

Svenskarna är ett kaffe- och fikaälskande folk och den svenska fikatraditionen sträcker sig ett par hundra år tillbaka i tiden. Men vad betyder egentligen fika och varifrån kommer ordet kafferep?

Kaffet fick sin spridning i Sverige på 1700-talet, men då var det ingen allmän dryck bland folket. Det var först mot mitten av 1800-talet som kaffet nådde de mer avlägsna delarna av landsbygden.

Kafferepet – en kvinnlig umgängesform

Till en början drack man kaffet som måltidsdryck men snart blev kaffebjudningen ett nytt sätt att umgås på i de högre ståndskretsarna. Under 1700-talet var det främst män som drack kaffe på de kaffehus som fanns, men på 1800-talets mitt blev kafferepet ett sätt för kvinnor att umgås. Kafferepet var på den tiden en bjudning med kaffe och kakor. Det är osäkert varifrån uttrycket kafferep kommer, men en teori är att det har att göra med en vanlig selsättning på kaffekalaset på 1800-talet - att repa sidenlappar till stoppning i kläder eller repa linne till förbandsbindor. En annan förklaring är att ordet är en förkortning av "repartisera" som betyder att man sinsemellan delar på kostnader. Kafferepet hade också till en början karaktären av ett slags knytkalas.

Prestigefullt med flotta kaffekalas

Kaffekalaset utvecklades på 1900-talet av det svenska bondesamhället och ju dyrare och flottare kaffebjudningen var desto mer status gav det till gården. Tack vare järnspisen, jästpulvret, pressjäten och det inhemska odlade vetet, kunde man också baka en helt annan sorts bröd än tidigare. Ett riktigt traditionellt kaffekalas bestod inte enbart av sju sorters kakor utan med minst ett par mjuka kakor, ve-tebröd och den praktfulla avslutningen med gräddtårten. Men det var inte förrän 1920-talet som gräddtårten kom på kaffebordet. Den tillhörde länge en av festmiddagens många rätter.

Kaffekalas blir fika

Kaffekalaset var den vanligaste bjudformen när man firade födelsedagar, namnsdagar och liknande under en stor del av 1900-talet. Och även om det inte bjuds på samma mängd kakor idag så är det fortfarande vanligt att bjuda på kalas med kaffe och tårta. Men till vardags pratar vi idag oftast om att ta en fika.

Ordet fika härstammar från 1910 och är en omkastning av stavelserna i kaffi som är en dialektal form av kaffe. Att ta en fika innebär att man dricker kaffe, te, choklad eller saft med eller utan kaffebröd.

Den svenska kaffepstraditionen att dricka kaffe med småkakor är något unikt för Sverige, men de svenska småkakorna har länge fått stå tillbaka för den amerikansk-

italienska kaffekulturen, men nu är de på tillbakamarsch igen. Småkakor har blivit trendigt igen och serveras både med kaffe och champagne. ☕

Källor:

Nationalencyklopedin, Nordiska museet, ICA Bokförlag.

Hallongrottor

4 dl vetemjöl
1 dl socker
1 tsk bakpulver
1 msk vaniljsocker
200 g smör
Fyllning: 1 dl hallonsylt

Värm ugnen till 175°. Blanda alla ingredienser, för dig som vill så går matberedaren lika bra. Knåda ihop och rulla degen till längder. Skär bitar, runda till dem och lägg på en plåt med bakplåtspapper. Det borde bli ungefär 30 stycken. Tryck en grop i varje bit, lillfingret går alldeles utmärkt att använda. Fyll upp med hallonsylt. Grädda i ungefär 15 minuter. Bygg ett berg av nygräddade kakor på ett vackert fat och duka fram hela härligheten. Sitt ned och njut, man får ta en kaka till.

National Geographic i Bôrsta

Nedtecknat i april 2012 av Lena Persson-Sterner för att ingå i en skrift om Bålstad, Eda socken.

I bokhyllan på Östare kammarn, bland STF:s årsskrifter, biblar, psalmböcker, album och romaner ligger två nötta exemplar av National Geographic. De har legat där sedan början av 40-talet

PÅ SENSOMMAREN 1939 reste den amerikanska tidskriftens fotograf, Volkmar Wentzel runt i landet för att illustrera ett sverigenummer av National Geographic som gavs ut samma år. På något vis hamnade fotografen i Nordstuga i Bålstad och farfar fick representera en svensk bonde, som tar sig en paus i dagens arbete. En stund framför öppna spisen, tillsammans med sina hundar, jaktgevär, dagens tidning och stoppad pipa. Fotot har hög kvalitet, ränderna i trasmatan och linoleummattan framgår. Det är nästan man ser rubrikerna i Arvika Nyheter. Faster Ingrid i tidig tjugooårsålder, färgåtergiven, visar en ung svensk flicka med sin "chest full of hopes". Hon fyller sin brudkista med drömmar och hemvävda alster.

ÅREN GICK. Någon gång per decennium bläddrar jag igenom exemplaren och tänker på hur det var då, under hösten 1939. Kriget hade just brutit ut och jag fick höra att fotografen fått problem att ta sig tillbaka till USA. 1998 och två, tre generationer senare blev vi, Gustavs ättlingar, grannar till en journalist vid National Geographic i Washington DC, där tidskriften har sin huvudredaktion. Jag berättade om fototillfället från 60 år tidigare. Nästa dag kom grannen Jane med en kopierad version av sverigenumret och inte nog med det, hon förmedlade kontakten med fotografen som förevigade mina anhöriga! Jag fick prata med Volkmar Wentzel, per telefon. Han hade hunnit passera de 80 och berättade att arbetet med Sverige utgåvan hade varit det första utlandsreportaget i fotokarriären. Han mindes farfar väl. Tänk där satt jag bort i Amerika och pratade med en man som fått träffa min farfar Gustav. Det fick inte

jag. Han avled två månader innan jag föddes.

JO, VOLKMAR WENTZEL kom ihåg besöket i Nordstuga och nej det fanns inga fler negativ i arkiven. Från Nordstuga reste Volkmar Wentzel till Mårbacka. Väl där hade han missat sitt livs bild. Han hann inte rigga kameran och föreviga Selma vädrande

sina kuddar på balkongen. Volkmar Wentzel berättade om sitt reportage och sin äventyrliga hemresa på grund av andra världskrigets utbrott. Nu, 2012, lever han inte längre men han känns närvarande när jag sitter vid datorn i samma rum där fotot på farfar Gustav togs. ☺

Foto: Volkmar Wentzel, National Geographic.

En drunkningsolycka år 1775

Elisabeth Thorsell, Nordmarks hembygdsförening.
(Källa: Göta Hovrätt 1776, Advokatfiskalen E VII AABC: 200.)

Värmland hörde till år 1813 till Göta hovrätt, men överfördes detta år till Svea hovrätt. Göta hovrätts arkiv förvarades tills för några år sedan i sitt eget arkiv i Jönköping, men detta, ca 5 mil handlingar, flyttades till Landsarkivet i Vadstena, där det fanns lämpligare lokaler.

Häradsrätterna var sedan hovrätternas införande på tidigt 1600-tal skyldiga att varje år skicka in en avskrift av årets dombok till hovrätten, så att den högre instansen kunde kontrollera att allt gått rätt till. Dessa *reoverade* domböcker ska i stort sett överensstämma med häradsrättens originalböcker, men det kan finnas vissa skillnader, som man kan hitta om man har möjlighet att jämföra böckerna. Ibland kan också de reoverade böckerna ersätta försvunna originaldomböcker. Eftersom jag intresserar mig för Färnebo härad har jag ibland utnyttjat möjlighet att i Vadstena läsa detta härads reoverade domböcker, där man kan hitta mycket intressant information.

Ett tragiskt exempel följer här:

Brottmålsprotokoll vid laga vintertinget med Färnebo härad, som hölls vid Persberg. 1776 8/2.

§ 3 Kyrkoherden Dahlberg berättade att drängarna Erik Ersson och Nils Jansson, i tjänst hos Petter Svensson på Svartsången, på första Advent 1775 gått på skridsko och omkommit, och han undrade nu hur de skulle begravas. Stadsfiskalen och kronolänsman Anders Rylander hade instämt Sven Svensson vid Svartsången och skraddardrängen Olof Pettersson i Norra Höjden och pigan Stina Magnusdotter från Bosjötorp som vittnen. Sven berättade att om söndagsförmiddagen när han satt och läste, hördes nödrop, och då sprang han mot sjön, men då var Olof redan uppe (på land?), och då Sven med flera andra fått ut en båt, hittade man de andra, som då redan var döda, intygade att Nils varit oregerlig och på swordom mycket begiven, men Erik saktmodig och stilla, där de gått ned sig var icke på någon väg åt kyrkan.

Olof som varit med i följe årkjende att de icke årnat sig åt kyrkan, utan endast gått ut att roa sig, och har han dertill blifwit öfvertalt af de andra bägge, alla de som söndags förmiddagen, aflade lika berättelse med förra vittnet om de drunknades frågd.

Stina Magnusdotter kom gående på sjön och årnade sig till Svartsången då dessa tre sprungo omkring henne fram och åter, men då hon gick i land upp och var inkommen, hördes först nödropet. Wittnade i öfrigt att Nils varit oregerlig, men Erik stilla. Alla tre wittnena instämde deruti ; att när de twenne döda drängarna igenfunnos hade de skridskorna på sig.

Rylander företedde så wäl hr Comminister Levins, som vice pastoren Löfdahls bewis, att Erik Ersson fördt ett stilla lefwerne, men för swag kundskap i Christendomen icke fådt begå den heliga nattwarden. Herr kyrkoherden Dahlberg har intygat att ingendera för swag Christendomskundskap fått begå nattwarden, ehuru Erik war tjugu år och Nils nitton år gammal.

Den senare hade wäl för twenne år sedan varit ibland dem som skulle beredas till Nattwarden, men oakadt förmaning, att söka förkofra sig i Christendoms Kundskapen, har han derfore funnits mera wårdslös än tilförne.

Hwad således wittnen sagt, och de inlemnade betygen innehålla har HäradsRätten i öfwerwägande tagit, finnandes att desse drängarna Erik Ersson och Nils Jansson före middagen första AdventsSöndagen blott för tids fördrif gått ut på sjön på skridsko och derigenom omkommit, och att ingendera, ehuru till tämmelig ålder komne, för brist i Christendoms kundskapen fått begå den heliga nattwarden, och att Nils Janssons lefwerne och wårdslöshet varit lastbart.

I anseende hwartill och då de nyttjat Söndags förmiddagen till tids fördrif, som i stillhet och Gudelige öfningar bordt användas och i så måtto sielfwa till sin olycka warit wällande, pröfwar HäradsRätten skjäligt att deras döda kroppar, androm till warning, måge i stillhet begrafwas, enligt Kongl, Förordningen af den 4 augusti 1727 och 27 October 1725 så att hwarken klockare måge nyttjas, eller vidare process ock medfölja än gagnetliga bärare, och de som eljest nödwändigt att dermed kunna hafwa at beställa, och bör ej [h]eller wed jordfästningen den i handboken befintliga bönen läsas, utan allenast Fader Wår och den wanliga wälsignelsen , såsom för dödfödda barn brukeligit är. ☹️

Kurs i förtenning på Kollsberg

Berit Juhl

På Kollsberg samlades ett antal entusiaster som ville veta mer om det gamla hatverket förtenning. Studieförbundet anordnade kursen tillsammans med Fryksände hembygdsförening. Förr kunde någon som var skicklig i yrket åka runt till kunderna och förtenna kopparkärl. Om kopparkärl skall användas till matlagning måste de få en yta som hindrar giftet i materialet koppar att gå in i maten. Kursledare var Sven-Erik Hassellund. Dagen startade med lite teori och historia kring begreppet förtenning.

DÄREFTER FICK KURSDELTAGARNA lära sig mer om den praktiska hanteringen. Rengöringen är viktig. Sven-Erik visade hur insidan av kopparkärl gjordes ren med bland annat saltsyra och stålull.

DEN RENA METALLYTAN penslades med lödvatten. Därefter värmdes kopparföremålet upp över en öppen låga. En liten mängd tenn lades på och därefter penslades tennet ut till en tunn glänsande yta. Sven-Ove använde en speciell typ av pensel som gjord av hästtagel fastsatt i ett kopparrör.

KURSDELTAGARNA FICK SJÄLVA TESTA de olika momenten. Men en sak lärde vi oss. Detta var inte lätt. Det krävs mycket träning innan någon kan lära sig att förtenna. Kursdeltagarna hade vilda planer att de skulle åka runt i stugorna och erbjuda sina tjänster till ägare av gamla fina kopparföremål. Vi fick hemläxa under sommaren. Eventuellt kan det bli en ny kurs och uppföljning under hösten. Om läraren orkar ta hand om noviserna ytterligare en dag. 🍷